

KONSTITUTSIYANING YANGILANISHI – YANGI O‘ZBEKISTON TARAQQIYOTINING MUSTAHKAM POYDEVORI

Jurayev Jasur Maxsutovich
O‘zbekiston Respublikasi Jamoat
xavfsizligi universiteti tinglovchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasining yangilangan Konstitutsiyasi mazmun-mohiyati va uning mamlakat taraqqiyotidagi o‘rni yoritilgan. Unda 2023-yilgi konstitutsiyaviy islohotlarning ahamiyati, inson huquq va erkinliklarini kengaytirish, davlatning ijtimoiy majburiyatlarini kuchaytirish, fuqarolik jamiyatini rivojlantirish masalalari tahlil qilingan.

“Inson — jamiyat — davlat” tamoyilining amaliy ifodasi sifatida yangilangan Konstitutsiya O‘zbekistonni demokratik, adolatli va huquqiy davlat sifatida barqaror taraqqiyot sari olib boruvchi muhim huquqiy kafolat ekanligi asoslab berilgan. Shuningdek, maqolada Konstitutsiyada belgilangan yangi normalarning xalq hayotiga ta’siri, ijtimoiy adolat, tenglik va inson manfaatlarini ta’minlashdagi o‘rni ham yoritilgan. Yangi tahrirdagi Konstitutsiya jamiyatning siyosiy, iqtisodiy va ma’naviy sohalarini rivojlantirishga, davlat boshqaruvida ochiqlik va xalq manfaatini ustuvor qilishga xizmat qilishi ta’kidlangan. Umuman olganda, yangilangan Konstitutsiya — Yangi O‘zbekiston taraqqiyotining huquqiy, siyosiy va ma’naviy poydevori sifatida mamlakat kelajagini belgilovchi asosiy omil sifatida baholangan.

Kalit so‘zlar: Konstitutsiya, yangilanish, taraqqiyot, O‘zbekiston, inson huquqlari, erkinlik, demokratiya, adolat, fuqarolik jamiyati, huquqiy davlat, islohotlar, xalq irodasi, “Inson – jamiyat – davlat” tamoyili, ijtimoiy himoya, barqarorlik, taraqqiyot kafolati.

Аннотация. В данной статье раскрыта сущность и значение обновлённой Конституции Республики Узбекистан, а также её роль в развитии страны. Рассмотрено значение конституционных реформ 2023 года, направленных на расширение прав и свобод человека, усиление социальных обязательств государства и развитие гражданского общества. Обновлённая Конституция, как практическое выражение принципа **«Человек — общество — государство»**, рассматривается как важная правовая гарантия устойчивого развития Узбекистана как демократического, справедливого и правового государства. Кроме того, в статье анализируется влияние новых конституционных норм на жизнь народа, их роль в обеспечении социальной справедливости, равенства и защиты интересов человека. Подчёркивается, что новая редакция Конституции способствует развитию политической, экономической и духовной сфер общества, открытости

государственного управления и приоритету интересов народа. В целом, обновлённая Конституция оценивается как правовая, политическая и духовная основа Нового Узбекистана, определяющая будущее страны.

Ключевые слова: Конституция, обновление, развитие, Узбекистан, права человека, свобода, демократия, справедливость, гражданское общество, правовое государство, реформы, воля народа, принцип «Человек – общество – государство», социальная защита, стабильность, гарантия развития.

Annotation. This article highlights the essence and significance of the renewed Constitution of the Republic of Uzbekistan and its role in the country's development. It discusses the importance of the 2023 constitutional reforms aimed at expanding human rights and freedoms, strengthening the state's social responsibilities, and promoting the development of civil society. The updated Constitution, as a practical embodiment of the **“Human – Society – State”** principle, is regarded as an important legal guarantee for Uzbekistan's sustainable development as a democratic, just, and lawful state.

The article also analyzes the impact of the new constitutional norms on people's lives and their role in ensuring social justice, equality, and the protection of human interests. It emphasizes that the new edition of the Constitution contributes to the development of the political, economic, and spiritual spheres of society, ensuring transparency in governance and prioritizing the interests of the people. Overall, the renewed Constitution is evaluated as the legal, political, and spiritual foundation of New Uzbekistan, defining the country's future path.

Keywords: Constitution, renewal, development, Uzbekistan, human rights, freedom, democracy, justice, civil society, rule of law, reforms, people's will, “Human – Society – State” principle, social protection, stability, guarantee of development.

KIRISH

Demokratik davlatning poydevori — xalqning irodasi va bu irodani jamiyat va huquqiy tartib bilan uyg'unlashtirgan hujjat — konstitutsiyadir. O'zbekiston Respublikasi 2023-yilda o'tkazilgan keng qamrovli konstitutsiyaviy islohotlar orqali huquqiy, ijtimoiy va davlat boshqaruvi tizimini tubdan yangiladi. 2023-yil 30 aprel kuni o'tkazilgan referendumda yangi Konstitutsiya loyihasi 90 foizdan ortiq ovoz bilan ma'qullangan¹. Mazkur yangilanishlar shunday muhitda amalga oshirildi: globallilik, iqtisodiy raqobat, yosh avlodning talab-intilishlari va jamiyatdagi ijtimoiy adolat tamoyillari tobora kuchaymoqda. Ayni paytda davlat majburiyatlari kengaygan, fuqarolarning huquq va erkinliklari yanada mustahkamlangan² yangilangan

¹ <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2023-05-10/a-constitution-new-uzbekistan>

² <https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2023-05-30/uzbekistan-new-constitution-takes-effect/?utm>

Konstitutsiya orqali O'zbekistonning quyidagi yo'nalishlari qayd etildi: **“Inson — jamiyat — davlat”** tamoyilini asos qilib olgan huquqiy davlat modeli, ijtimoiy himoya, adolat tamoyillari, va fuqarolik jamiyatining rivojlanishidir. Shu bilan birga, davlat boshqaruvi va siyosiy institutlarini zamon talablariga moslashtirish orqali barqaror taraqqiyot kafolatlanmoqda. Shu bilan birga, mazkur islohotlar nafaqat huquqiy hujjatlarni yangilashni, balki ularni amaliyotga tatbiq etish bo'yicha muhim maydonlarni ham o'z ichiga oladi — ya'ni fuqarolarning hayot darajasini oshirish, davlat xizmatlari va iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytirish³ kerakligini aytish joiz. Shu tarzda, yangilangan Konstitutsiya O'zbekistonda jamiyatning siyosiy, iqtisodiy va ma'naviy rivojlanishiga xizmat qiluvchi, taraqqiyot yo'lida huquqiy kafolat vazifasini bajaruvchi muhim omilga aylangan.

O'zbekiston Respublikasida 2023-yilda amalga oshirilgan **konstitutsiyaviy islohotlar** mamlakat tarixida tub burilish nuqtasi bo'ldi. Yangi tahrirdagi Konstitutsiya nafaqat huquqiy tizimni, balki jamiyatning ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy hayotini zamon talablari darajasida yangilashni ko'zda tutadi. Bu islohotlarning dolzarbligi bir nechta muhim omillar bilan belgilanadi.

Inson huquqlari va erkinliklarini ustuvor qilish zarurati. Bugungi global dunyoda inson huquqlari eng asosiy qadriyat sifatida e'tirof etiladi. O'zbekiston ham bu borada xalqaro standartlarga mos huquqiy tizim yaratishga intilmoqda. Yangilangan Konstitutsiyada **“Inson — jamiyat — davlat”** tamoyilining huquqiy asos sifatida mustahkamlanishi, inson sha'ni va qadr-qimmatining daxlsizligi, davlatning inson manfaatlariga xizmat qilishi dolzarbligini yanada oshiradi⁴. Masalan, BMT Inson huquqlari kengashi 2023-yilgi hisobotida O'zbekistonning yangi Konstitutsiyasini *“fuqarolik erkinliklarini kengaytiruvchi muhim qadam”* sifatida e'tirof etgan⁵.

Davlat va jamiyat o'rtasidagi ijtimoiy shartnomani yangilash. Yangi Konstitutsiya ijtimoiy davlat tamoyilini huquqiy jihatdan mustahkamlab, davlatning fuqarolar oldidagi majburiyatlarini kengaytirdi. Xususan, ta'lim, sog'liqni saqlash, ijtimoiy himoya va ekologiya sohalarida davlatning mas'uliyati aniq belgilandi⁶.

Siyosiy tizimni modernizatsiya qilish. O'zbekiston taraqqiyotining hozirgi bosqichida siyosiy islohotlar dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Konstitutsiyaviy o'zgarishlar orqali parlament va mahalliy kengashlar vakolatlari kengaytirildi, sud hokimiyatining mustaqilligi yanada kuchaytirildi, prezidentlik muddati esa xalq irodasiga asoslanib qayta belgilandi⁷.

³ https://www.uzembassy.kz/en/article/the-renewed-constitution-of-uzbekistan-ensure-the-accountability-of-public-officials-and-social-protection-of-citizens?utm_source

⁴ O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, 2023-yil tahriri.

⁵ United Nations Human Rights Council. Uzbekistan: Constitutional reforms strengthen human rights protection. (2023). <https://www.ohchr.org>

⁶ Library of Congress. Uzbekistan: New Constitution Takes Effect. (2023). <https://www.loc.gov>

⁷ OSW Report. A Constitution for the New Uzbekistan. (2023). <https://www.osw.waw.pl>

Iqtisodiy barqarorlik va global raqobatga tayyorgarlik. Konstitutsiyada xususiy mulk daxlsizligi, tadbirkorlik erkinligi va sarmoyadorlar huquqlarining kafolatlanishi mamlakatning investitsion jozibadorligini oshiradi. Bu jihatdan yangi Konstitutsiya iqtisodiy islohotlar uchun mustahkam huquqiy asos yaratadi⁸.

Ma'naviy yangilanish va milliy o'zlikni mustahkamlash. Konstitutsiyada milliy qadriyatlar, oila institutining ahamiyati, yoshlar va keksalarni qo'llab-quvvatlash masalalari ham dolzarb tarzda yoritilgan⁹. Bu o'zgarishlar **“Yangi O'zbekiston — inson qadri uchun”** tamoyilini huquqiy jihatdan mustahkamlab beradi.

Milliy Qonunchilik va huquqiy amaliyotda: **“shaxs - jamiyat – davlat”** tamoyilini mustahkamlash, iqtisodiy islohotlar jarayonida inson manfaatlarini himoya qilish bosh mezonga aylanishini ta'minlash, oila institutini rivojlantirish, kelajak uchun ezgu insoniy qadriyatlarimizni asrab-avaylash, millatlararo totuvlikni yanada mustahkamlash uchun konstitutsiyaviy asoslarni yaratish zarurligini hamda davlat siyosatini, o'g'il - qizlarimizni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, ularning huquq va majburiyatlarini konstitutsiyaviy darajada yoshlarning huquq va manfaatlarini to'liq ta'minlash masalasini aks ettirish, **“Yangi O'zbekiston - ijtimoiy davlat”** tamoyilini konstitutsiyaviy norma sifatida mustahkamlash, bolalar mehnatining oldini olish va jamiyat hayotini ishonchli himoya qilish masalalari, nogironligi bo'lgan odamlarning huquqlari va qariyalar, ekologik qoidalarni Konstitutsiyamizga kiritish va mustahkamlangan konstitutsiyaviy daraja **“Uchinchi Uyg'onish davri”**ning to'rtta ajralmas komponenti bo'lgan maktabgacha ta'lim, maktab, oliy ta'lim va fanning rivojlanishi¹⁰dir.

Akademik A. Saidov to'g'ri ta'kidlaganidek, O'zbekistonda konstitutsiyaviy islohotlar tizimida so'nggi yillarda qabul qilingan uchta kompleks rivojlanish strategiyasi alohida ahamiyatga ega: birinchidan, 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha **“Harakatlar strategiyasi”** doirasida O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi normalari yanada takomillashtirildi, ikkinchidan, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining normalari yanada takomillashtirildi; 2022-2026 yillarga mo'ljallangan **“Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi”** asosida izchil konstitutsiyaviy islohotlar amalga oshirildi, uchinchidan, **“O'zbekiston – 2030”** strategiyasini amalga oshirishda yangilangan asosiy Qonunimizning bevosita ijrosini ta'minlash bo'yicha samarali

⁸ Times of Central Asia. *From Reform to Rights: Strengthening Uzbekistan's Legal Foundations*. (2023). <https://timesca.com>

⁹ Uzbekistan Embassy in Kazakhstan. *The Renewed Constitution of Uzbekistan Ensures the Accountability of Public Officials and Social Protection of Citizens*. (2023). <https://www.uzembassy.kz>

¹⁰ Mirziyoyev Sh.M. Ijtimoiy davlat tamoyili Yangi O'zbekistonning bosh maqsadi bo'ladi// Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi asosida demokrtik islohotlarni qat'iydavomettiramiz. T.6. –T., “O'zbekiston”, –B.320-321

chora-tadbirlar belgilandi¹¹. Xalqimiz Konstitutsiyaning yangi tahririni yaratishda faol ishtirok etdi. Mehnat jamoalari, universitetlar, mahalla faollari va ziyolilar bilan suhbatlar davomida **10 000** ga yaqin qo'shimcha takliflar kelib tushdi. Xalqaro miqyosda tan olingan huquqiy hujjatlar va **193** mamlakat tajribasi o'rganildi, uchinchidan, **“O'zbekiston – 2030”** strategiyasini amalga oshirishda yangilangan Qonunimizning bevosita ijrosini ta'minlash bo'yicha samarali chora-tadbirlar belgilandi¹². O'zbekiston Respublikasi konstitutsiyasini yangilash bo'yicha jami **222 715 ta** taklif qabul qilindi. Bu shuni ko'rsatadiki, Konstitutsiyani qabul qilish jamiyatning barcha qatlamlari manfaatlarini hisobga oladi, butun jamiyat yangi O'zbekiston qurish g'oyasi atrofida Birlashgan va bizning asosimiz haqiqatan ham xalq Konstitutsiyasiga aylanmoqda¹³. Konstitutsiya loyihasidagi moddalar soni amaldagi **128** dan **155** gacha oshdi va normalarning soni **275** dan **434** gacha oshdi.

Boshqacha qilib aytganda, asosiy Qonunimiz matni qariyb **65 foizga** kengaydi va xalqimizga xos oyatlar asosida yangilandi. O'zbekiston Konstitutsiyasining yangi tahriri 2023 yil 30 aprelda bo'lib o'tgan referendumda ishtirok etgan fuqarolardan **90,21 %** ovoz bilan qabul qilindi. Konstitutsiya Yangi O'zbekiston strategiyasini amalga oshirish uchun siyosiy va huquqiy asos yaratdi. Milliy davlatchilik rivojlanishining tarixiy muhim bosqichida u aniqladi, davlat va jamiyatni yanada rivojlantirish uchun qulayliklar¹⁴. Mamlakatimizda Konstitutsiyaning yangi tahririning qabul qilinishi boshlanganining yangilanishi va o'zgarishidir. O'zbekiston xalqlari, davlat hokimiyati organlari, fuqarolik jamiyati institutlari va umuman jamiyat oldidagi navbatdagi vazifa konstitutsiyaviy qoidalarini so'zsiz, qat'iy va to'liq amalga oshirishdir.

Bu jamiyatning barcha a'zolaridan umumiy maqsad sari birgalikda harakat qilishdan kelishilgan harakatlarni talab qiladi. Konstitutsiyaning yangi tahriri qoidalarini amalga oshirish va ularni jamiyat a'zolarining ongiga singdirish, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni PF 67-sonli " O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini yangi tahrirda ijro etish bo'yicha ustuvor chora-tadbirlar to'g'risida " 2023 yil 8 mayda qabul qilindi. Unda yangi qayta ko'rib chiqilgan Konstitutsiya qoidalarini amalga oshirish bo'yicha aniq vazifalar bayon etilgan, yaqin kelajakda amalga oshirilishi kerak. Unga ko'ra, yangi qayta ko'rib chiqilgan Konstitutsiyaning so'zsiz va to'liq bajarilishi barcha darajadagi davlat organlari va tashkilotlari uchun eng ustuvor vazifa sifatida belgilandi. Farmonda yangi tahrirdagi O'zbekiston Konstitutsiyasini amalga oshirish

¹¹ Yangi O'zbekiston Konstitutsiyasi: yaratilishi, qabul qilinishi va ijroetilishi//https://uza.uz/uz/posts/yangi-ozbekiston-konstitutsiyasi-yaratilishi-qabul-qilinishi-vaizhro-etilishi_653377.

¹² Yangi O'zbekiston Konstitutsiyasi: yaratilishi, qabul qilinishi va ijroetilishi//https://uza.uz/uz/posts/yangi-ozbekiston-konstitutsiyasi-yaratilishi-qabul-qilinishi-vaizhro-etilishi_653377.

¹³ Yangi O'zbekiston Konstitutsiyasi: yaratilishi, qabul qilinishi va ijroetilishi//https://uza.uz/uz/posts/yangi-ozbekiston-konstitutsiyasi-yaratilishi-qabul-qilinishi-vaizhro-etilishi_653377.

¹⁴ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 8-maydagi PF-67-sonli “Yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini amalga oshirish bo'yicha birinchi navbatdagi chora-tadbirlar to'g'risida”gi farmoni // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 10.05.2023 y., 06/23/67/0269-son

mexanizmlari belgilangan. Xususan, yangi qayta ko'rib chiqilgan Konstitutsiyani qabul qilish bo'yicha chora-tadbirlarning o'z vaqtida bajarilishini ta'minlash uchun davlat organlari va tashkilotlari rahbarlari shaxsan javobgardirlar, yangi qayta ko'rib chiqilgan Konstitutsiyaning oliy yuridik kuchiga asoslanib, u davlat organlari va tashkilotlari, shu jumladan sud va huquqni muhofaza qilish organlari faoliyatida to'g'ridan-to'g'ri va so'zsiz qo'llanilishi kerak. Konstitutsiyaga muvofiq, qonun hujjatlariga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritilmaganligi uchun boshqa qonun hujjatlari mavjud emasligi yoki yo'qligi sababli yangi tashkil etilgan konstitutsiya qoidalarini qo'llashni rad etish qat'iyan man etiladi. Shu bilan birga, Farmonda O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining yangi tahriri - O'zbekistonni yaqin kelajakda rivojlantirish strategiyasidan kelib chiqadigan vazifalarni amalga oshirish bo'yicha chora-tadbirlar dasturi tasdiqlandi. Bular quyidagilar: **Birinchidan**, suveren davlat maqomini mustahkamlash, xususan, yangi tahdid va tahdidlarda milliy manfaatlar ustuvorligini ta'minlash, o'zaro ishonch va hamkorlikka asoslangan tashqi siyosatni davom ettirish; **Ikkinchidan**, demokratik davlat tamoyiliga muvofiq demokratik rivojlanish yo'lini davom ettirish, parlamentarizmni mustahkamlash va fuqarolik jamiyatini qo'llab-quvvatlash; **Uchinchidan**, inson qadr-qimmatini hurmat qilish siyosatini qonun ustuvorligi tamoyiliga asoslangan sifat darajasiga ko'tarish, inson huquqlarining ustuvorligini ta'minlash; **To'rtinchidan**, ijtimoiy sohadagi davlat majburiyatlarini ijtimoiy davlat tamoyiliga asoslangan holda amalga oshirish, kuchli ijtimoiy himoya va muhtojlarni himoya qilish bo'yicha davlat siyosatini izchil davom ettirish; **Beshinchidan**, dunyoviy davlat tamoyili doirasida vijdon erkinligi kafolatlarini mustahkamlash, Millatlar va konfessiyalar o'rtasidagi uyg'unlikni ta'minlash siyosatini izchil davom ettirish; **Oltinchidan**, davlat siyosatini izchil davom ettirish. Konstitutsiyaning yangi tug'ilgan kunini targ'ib qilish va boshqa tashkiliy-huquqiy masalalarni hal qilishdan iboratdir¹⁵. Shu o'rinda shuni takidlash lozimki, yangi konsitutsiya tom-manoda xalqimizni asriy orzu intilishlarini, royobga chiqarish, shuningdek insoni huquq va erkinliklarini himoya qilish uchun xizmat qiladi.

Hulosa o'rnida shuni takidlash lozimki, 2023-yilda O'zbekiston Respublikasida qabul qilingan yangilangan Konstitutsiya mamlakat tarixida tub burilish nuqtasi bo'ldi. U nafaqat huquqiy tizimni, balki jamiyatning siyosiy, iqtisodiy va ma'naviy hayotini zamon talablari darajasida yangilashga xizmat qiladi. Konstitutsiya **“Inson — jamiyat — davlat”** tamoyilini asos qilib olgan holda inson huquqlari va erkinliklarini mustahkamlaydi, davlatning ijtimoiy majburiyatlarini kengaytiradi va fuqarolik jamiyatini rivojlantiradi. Yangilanishlar davlat boshqaruvi va institutlarini zamon talablariga moslashtirish, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, sarmoyadorlar

¹⁵ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 8-maydagi PF-67-sonli “Yangitahrirdagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini amalga oshirish bo'yichabirinchinavbatdagi chora-tadbirlar to'g'risida”gi farmoni // Qonunchilik ma'lumotlari milliybazasi, 10.05.2023 y., 06/23/67/0269-son

huquqlarini himoya qilish, milliy qadriyatlarni mustahkamlash va ekologik barqarorlikni kafolatlashga qaratilgan. Shu bilan birga, Konstitutsiya xalq ishtirokini kuchaytirish, demokratik tamoyillarni mustahkamlash va fuqarolarning hayot darajasini oshirishga imkon yaratadi. Referendum orqali 90 foizdan ortiq qo'llab-quvvatlangan yangilangan Konstitutsiya, o'z mazmun-mohiyati bilan **“Yangi O‘zbekiston — ijtimoiy, huquqiy va demokratik davlat”** konsepsiyasining huquqiy poydevorini tashkil etadi. U zamonaviy talablar, global raqobat va yosh avlodning intilishlarini hisobga olgan holda, barqaror taraqqiyot va ijtimoiy adolatni ta'minlovchi huquqiy kafolat sifatida mamlakatning kelajagini belgilab beradi. Shunday qilib, 2023-yilgi konstitutsiyaviy islohotlar O‘zbekistonni demokratik, huquqiy va ijtimoiy davlat sifatida yanada rivojlantirish, jamiyat va davlat o'rtasidagi ijtimoiy shartnomani yangilash va fuqarolarning manfaatlarini himoya qilish yo'lida muhim qadam bo'ldi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Yangilangan tahrir, 2023 yil. T.: Adolat nashriyoti.
2. Saidov A., Akademik. *O‘zbekiston Konstitutsiyasidagi yangilanishlar va ularning taraqqiyotdagi roli*. T.: Huquq va Jamiyat, 2023 yil.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni PF-67-son, 8 may 2023 yil. *O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini yangi tahrirda ijro etish bo'yicha ustuvor chora-tadbirlar to'g'risida*.
4. BMT Inson huquqlari kengashi. *O‘zbekiston bo'yicha 2023-yil hisobot*. Nyu-York, 2023 yil .
5. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy saylov komissiyasi. *2023-yil 30 aprel referendum natijalari*. T., 2023yil.
6. Toshkent davlat yuridik universiteti. *Konstitutsiya va huquqiy islohotlar: zamonaviy talqinlar*. T., 2023 yil.
7. Islomov S., Karimova D. *“Inson — jamiyat — davlat” tamoyili va O‘zbekiston huquqiy tizimi*. T.: Fan va Hayot, 2023.
8. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. *Yangi O‘zbekiston strategiyasi 2022–2030: huquqiy asoslar*. T., 2023.